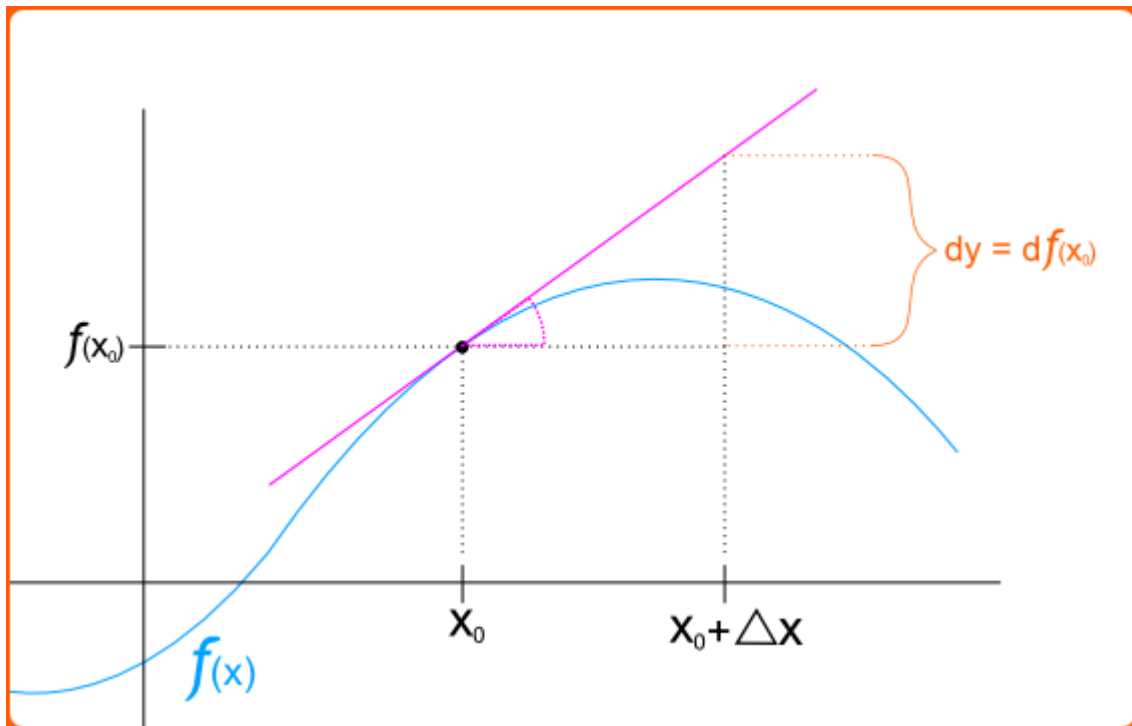

MATEMATIKA V EKONOMII- PŘEDNÁŠKA Č. 2

-Diferenciálem funkce $y = f(x)$ nazýváme funkci $df(x, dx) = f'(x) dx$.

-Diferenciál funkce vyjadřuje přibližně přírůstek funkce df při změně argumentu x o dx v bodě x . (Toto přibližné vyjádření je tím přesnější, čím menší je dx).

Příklad 2.6. Určete přírůstek funkce $y = x^3$ v bodě $x = 3$ pro přírůstek argumentu $dx = 0,2$ pomocí diferenciálu funkce.

LOGARITMICKÁ DERIVACE

-Používá se pro funkce ve tvaru $y = f(x)^{g(x)}$.

-U těchto funkcí nejprve jejich předpis **logaritmujeme**, a teprve potom derivujeme.

Příklad 2.7. Derivujte: a) $y = x^x$, b) $y = \left(\frac{x+1}{x-1}\right)^{\sin x+1}$

DERIVACE IMPLICITNÍ FUNKCE

U některých funkcí se může stát, že y nejde vyjádřit jako funkci x . Například u funkce $f(x, y) = xy^2 + \log(x - y)$ není možné vyjádřit (osamostatnit vlevo) y . V takovém případě hovoříme o *implicitní funkci*.

Věta 2.1. Necht' $f(x, y) = 0$ je implicitní funkce, která má v bodě C konečné parciální derivace $\frac{\partial f(C)}{\partial x}$ a $\frac{\partial f(C)}{\partial y}$, a necht' $\frac{\partial f(C)}{\partial y} \neq 0$. Derivace implicitní funkce v bodě C je pak definována takto:

$$y'(C) = -\frac{\frac{\partial f(C)}{\partial x}}{\frac{\partial f(C)}{\partial y}} \quad (2.1)$$

Příklad 2.8. Derivujte: a) $f(x, y) = \sin y + 2xy$, b) $e^y + e^{2x} + 2x^2 y = 0$.

1.1 TAYLOROVA A MACLAURINOVA ŘADA (POLYNOM)

-Složité funkce, které mají derivace všech řádů (resp. až do n -tého řádu) v okolí zvoleného bodu $x = a$, můžeme za splnění určitých podmínek (konvergence zbytku řady k nule) nahradit jejich **Taylorovou řadou** (**Taylorovým polynomem** n -tého stupně).

-Vyjádření funkce pomocí polynomu (mnohočlenu) je jednodušší a usnadňuje výpočty.

Tabulka 2.2. Mocninné rozvoje vybraných funkcí.

Funkce	Maclaurinův rozvoj	Obor konvergence
$\sin x$	$x - \frac{x^3}{3!} + \frac{x^5}{5!} - \frac{x^7}{7!} + \dots$	$(-\infty, \infty)$
$\cos x$	$1 - \frac{x^2}{2!} + \frac{x^4}{4!} - \frac{x^6}{6!} + \dots$	$(-\infty, \infty)$
e^x	$1 + \frac{x}{1!} + \frac{x^2}{2!} + \frac{x^3}{3!} + \dots$	$(-\infty, \infty)$
$\ln(x+1)$	$x - \frac{x^2}{2} + \frac{x^3}{3} - \frac{x^4}{4} + \dots$	$(-1, 1)$

Příklad. Exponenciální funkci $y = e^x$ můžeme nahradit na okolí bodu $x = 0$ například takto: $e^x = 1 + \frac{x}{1} + \frac{x^2}{2}$, tedy kvadratickým polynomem stupně $n = 2$.

-Taylorova řada (rozvoj) funkce $f(x)$ v bodě a je definována takto:

$$T(f, a, x) = f(a) + \frac{f'(a)}{1!}(x-a) + \frac{f''(a)}{2!}(x-a)^2 + \dots + \frac{f^{(n)}(a)}{n!}(x-a)^n + \dots$$

-Taylorův polynom stupně n funkce $f(x)$ v bodě a je definován takto:

$$T_n(f, a, x) = f(a) + \frac{f'(a)}{1!}(x-a) + \frac{f''(a)}{2!}(x-a)^2 + \dots + \frac{f^{(n)}(a)}{n!}(x-a)^n$$

-Pokud zvolíme $a = 0$, dostaneme **Maclaurinovu řadu resp. polynom**:

$$T(f, 0, x) = f(0) + \frac{f'(0)}{1!}x + \frac{f''(0)}{2!}x^2 + \dots + \frac{f^{(n)}(0)}{n!}x^n + \dots$$

Příklad 2.9. Určete Maclaurinův rozvoj funkce f : a) $y = e^x$, b) $y = \ln(x+1)$.

Příklad. Určete Taylorův polynom stupně $n = 4$ funkce f : $y = e^x$ v bodě $x = 3$.

Příklady užití (první) derivace v ekonomii

- Mějme funkci $y = f(x)$. **Elasticitu** funkce definujeme takto:

$$E(x) = \frac{x}{y} \frac{dy}{dx} = \frac{x}{y} y'$$

-Elasticita funkce **udává** přibližnou procentní změnu y odpovídající jednotkové procentní změně x . Kladná změna znamená růst, záporná pokles.

Příklad. Určete elasticitu funkce $y = x^2 + 5x - 3$ v bodě $x = 3$.

-**Cenovou elasticitu poptávky**, kde $Q(P)$ je funkce poptávky, definujeme takto:

$$E(P) = -\frac{P}{Q} \frac{dQ}{dP} \quad (2.6)$$

$E(P)$ udává, o kolik procent se změní poptávané množství, jestliže se cena změní o 1 %. Znaménko mínus ve vztahu (2.6) se zavádí proto, aby výsledná elasticita byla kladné číslo.

Příklad 2.11. Je dána funkce poptávky $Q(P) = 80 - 4P$. Určete elasticitu poptávky obecně a pak v bodě $P = 5$.

Podle hodnoty elasticity poptávky při dané ceně P rozlišujeme poptávku:

- elastickou, je-li $E(P) > 1$,
- jednotkově elastickou, je-li $E(P) = 1$,
- neelastickou, je-li $E(P) < 1$.

Příklad 2.12. Je dána nabídka $Q = 0,5P^2 + 120$. Určete elasticitu nabídky obecně a pro $P = 40$. Dále ověřte, že funkce $E(P)$ je rostoucí.

Mezní (marginální) veličiny

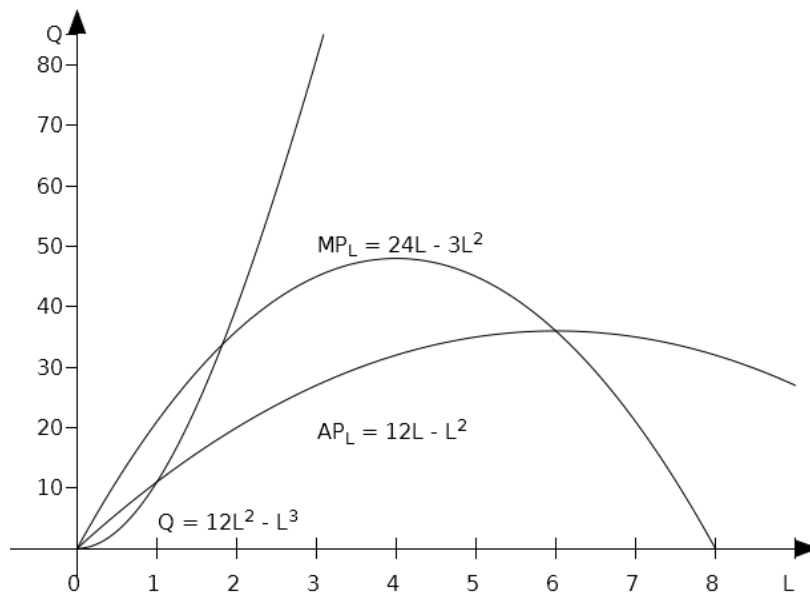
Mezní produkt práce (marginal product of labour) MP_L je derivace funkce produkce podle práce:

$$MP_L = \frac{dQ}{dL} = Q'(L) \quad (2.8)$$

Mezní produkt práce udává, jak se (přibližně) změní produkce při dané práci L , pokud se práce zvětší o 1 jednotku (jednoho pracovníka) na $L + 1$.

Příklad 2.14. Je dána produkce $Q = 12L^2 - L^3$. Určete mezní produkt práce MP_L obecně a pro $L = 2$ resp. $L = 8$.

Obr. 2.2.

-**Mezní příjem MR** (marginal revenue) je definován jako derivace celkového příjmu:

$$MR = \frac{dTR(Q)}{dQ}$$

Mezní příjem vyjadřuje (přibližně), jak se změní celkový příjem, jestliže se množství Q změní o jednotku.

Příklad 2.18. Celkový příjem je $TR(Q) = -0,5Q^2 + 25Q$. Určete:

- průměrný a mezní příjem obecně,
- průměrný a mezní příjem pro $Q = 10$,

-**Mezní náklady** MC (marginal cost) jsou derivací celkových nákladů:

$$MC = \frac{dTC}{dQ}$$

Příklad 2.19. Jsou dány celkové náklady $TC(Q) = 50 + 2Q - 5Q^2 + Q^3$. Určete MC .

Maximalizace zisku, minimalizace nákladů

- **Zisk** PR (*profit*) se vypočte jako rozdíl celkového příjmu a celkových nákladů:

$$PR(Q) = TR(Q) - TC(Q)$$

-**Maximální zisk** lze určit z funkce $PR(Q)$ pomocí první (druhé) derivace, nebo pomocí *principu maximalizace zisku*:

$$\text{V bodě maxima zisku je } MR = MC.$$

V maximu tedy platí, že mezní příjem je roven mezním nákladům.

Příklad 2.22. Jsou dány celkové náklady $TC(Q) = Q^2 + 5Q + 4$ a celkové příjmy $TR(Q) = 45Q - Q^2$. Určete: a) maximum zisku, b) ověřte, že v bodě maxima je $MR = MC$.

Příklad 2.23. Určete maximální zisk firmy, jestliže celkové příjmy jsou popsány funkcí $TR = 200Q - 4Q^2$ a celkové náklady funkcí $TC = 100 + 0,2Q^2$.

Příklad 2.20. Jsou dány celkové náklady $TC(Q) = 54 - 6Q + Q^3$. Minimalizujte průměrné náklady.